

**ZAŠTITA ŽENA
OD POLNE/RODNE
DISKRIMINACIJE -
OD ZAKONA
DO STVARNE
RAVNOPRAVNOSTI**

**ANALIZA
PRIJAVLJENIH
SLUČAJEVA
POLNE/RODNE
DISKRIMINACIJE
ŽENA IZ REGIJE
BANJA LUKA**

Zaštita žena od polne/rodne diskriminacije – od zakona do stvarne ravnopravnosti

Analiza prijavljenih slučajeva polne/rodne
diskriminacije žena iz Regije Banja Luka

Autorica:

Amra Bećirović

**Zaštita žena od polne/rodne diskriminacije –
od zakona do stvarne ravnopravnosti**

Analiza prijavljenih slučajeva polne/rodne
diskriminacije žena iz Regije Banja Luka

Izdavačice:

Fondacija Udružene žene Banja Luka

Za izdavačicu:

Nadu Golubović

Dizajn:

Fondacija Udružene žene Banja Luka

Urednica:

Gorica Ivić

Štampa:

Grafid d.o.o. Banja Luka

Tiraž:

200

Banja Luka, februar 2018.

Ova publikacija „Zaštita žena od polne/rodne diskriminacije – od zakona do stvarne ravnopravnosti“ - Analiza prijavljenih slučajeva polne/rodne diskriminacije žena iz regije Banja Luka objavljena je u okviru programa “Jednakost za sve: Koalicija organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije” kroz Program grantova u okviru kojeg Fondacija Udružene žene provodi projekat „Zaštita žena od polne/rodne diskriminacije – od zakona do stvarne ravnopravnosti” Projekat finansiraju USAID i Fond otvoreno društvo BiH.

Ova Analiza je objavljena uz podršku američkog naroda preko Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Autorice ove publikacije su odgovorne za njen sadržaj i stavovi koji su u njoj izneseni ne odražavaju stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Fondacija Udružene žene Banja Luka od 1997. godine pruža pomoć ženama koje su preživjele različite oblike rodno zasnovanog nasilja kroz pravno savjetovanje, SOS telefon i Sigurnu kuću. Iskustva dugogodišnje podrške ženama koje su preživjele nasilje ukazuju da kršenje prava žena zasnovano na polu/rodu u pravilu ostaje skriveno, rijetko evidentirano i procesuirano od strane institucija. Žene žrtve polne/rodne diskriminacije nisu upoznate sa mogućnostima zaštite svojih prava kroz Zakon o zabrani diskriminacije BiH, i ne koriste ga za ostvarivanje svojih prava. U javnom prostoru u Republici Srpskoj se rijetko govori o primjeni ovog Zakona, naročito u smislu zaštite žena žrtava polne/rodne diskriminacije, te postoji potreba da se učini više vidljivim, naročito marginalizovanim kategorijama žena, te da se osnaži njegova primjena u pravcu zaštite njihovih prava. U cilju unapređenja zaštite žena žrtava polne/rodne diskriminacije kroz efikasniju primjenu Zakona o zabrani diskriminacije BiH od marta 2017. godine Fondacija Udružene žene realizuje projekat pod nazivom „Zaštita žena od polne/rodne diskriminacije – od zakona do stvarne ravnopravnosti“. U okviru ovog programa realizovale smo devet javnih tribina u osam mjesnih zajednica na teritoriji Grada Banja Luke. Tribine su bile posvećene najznačajnijim oblastima u kojim je posebno izražena diskriminacija žena na osnovu roda/pola i to: diskriminacija žena sa invaliditetom; žena sa sela; Romkinja; žena žrtava rata; žena žrtava nasilja; žena u imovinsko-pravnim odnosima; diskriminacija trudnica, majki i samohranih majki; diskriminacija žena u oblasti

rada i zapošljavanja i u oblasti zdravlja i socijalne zaštite. Na tribinama je prisustvovalo preko 200 žena iz marginalizovanih grupa, predstavnika/ca institucija, nevladinih organizacija i drugih zainteresovanih pojedina i pojedinki.

Za potrebe organizovanja i održavanja tribina ostvarili smo saradnju sa raznim institucijama i organizacijama koja su kroz svoj rad posvećena marginalizovanim grupama žena. Unaprijedile smo saradnju sa: Udruženjem žena sa invaliditetom „Nika“ iz Banja Luke, Udruženjem žena sa sela „Snop“ iz Rogatice, Informativnim centrom za osobe sa invaliditetom "Lotos" iz Tuzle, Udruženjem žena „Verićanke“ iz Banja Luke, Udruženjem „Romska djevojka“ iz Prnjavora, Udruženjem DRIP djeca, roditelji, porodilje, Udruženjem stručnih radnika socijalne djelatnosti regije Banja Luka, Udruženjem žena žrtava rata Republike Srpske, Savezom sindikata Republike Srpske, Republičkom upravom za geodetske i imovinsko-pravne poslove i Ombudsmanom za ljudska prava BiH.

Edukovane i senzibilisane pravnice angažovane u Fondaciji Udružene žene Banja Luka su u pravnom savjetovalištu Fondacije, putem mjesnih zajednica i putem društvenih mreža pružale pravnu pomoć i podršku ženama koje smatraju da su žrtve diskriminacije. Pravna pomoć i podrška je u periodu od osam mjeseci pružena 67 žena koje su smatrale da su diskriminisane, u nastavku analiza evidentiranih slučajeva u pravnom savjetovalištu Fondacije Udružene žene Banja Luka.

ANALIZA PRIJAVLJENIH SLUČAJEVA POLNE/RODNE DISKRIMINACIJE ŽENA IZ REGIJE BANJA LUKA

UVOD

Fondacija Udružene žene Banja Luka je u okviru projekta „*Zaštita žena od polne/rodne diskriminacije – od zakona do stvarne ravnopravnosti*“ kontinuirano pružala usluge besplatne pravne pomoći u periodu od mjeseca maja do mjeseca decembra 2017. godine.

Usluge besplatne pravne pomoći bile su dostupne svim ženama sa područja grada Banja Luke putem mjesnih zajednica, a elektronskim putem svim ženama na teritoriji Republike Srpske. Žene su mogle podijeliti svoje iskustvo, dobiti informaciju, podršku i besplatnu pravnu pomoć. Na ovaj način Fondacija Udružene žene Banja Luka omogućila je pristup zagarantovanim pravima i pravdi ženama koje su smatrale da su diskriminirane.

PRAVNI OKVIR I POJAM DISKRIMINACIJE

Pravni osnov za zaštitu građana/ki žrtava diskriminacije je Zakon o zabrani diskriminacije BiH¹. Važnost Zakona o zabrani diskriminacije BiH ogleda se u tome što je uspostavio institucionalni okvir za zaštitu od diskriminacije i što je okvirni zakon, odnosno primjenjuje se na cijeloj teritoriji BiH. Usvojen je 2009. godine, dok su iz-

¹ „Službene novine BiH“, br. 59/09 i 66/16

mjene i dopune istog usvojene 2016. godine. Precizno definiše pojam diskriminacije, vrste i oblike diskriminacije, koja prava građana/ki se štite ovim zakonom, koja je centralna institucija u zaštiti od diskriminacije i koji su to postupci zaštite od diskriminacije.

Pojam diskriminacije često se pogrešno interpretira. Nije svako kršenje prava diskriminacija. Diskriminacija podrazumijeva kršenje samo određenog prava – prava na jednak tretman u svim područjima života i djelovanja. Pojam diskriminacije definisan je Zakonom o zabrani diskriminacije BiH. Dakle, diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditet, starosna dob, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućí ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života².

² Član 2. stav 1. Zakona o zabrani diskriminacije BiH

Zabrana diskriminacije odnosi se na sve javne organe, pravna lica u javnom i privatnom sektoru te fizička lica u javnom i privatnom sektoru. To znači da niti jedna institucija, organ uprave, upravna organizacija, javna ustanova, javno preduzeće, zavodi, agencije, privredna društva, preduzeća, firme kao niti pojedinac ne smiju, na osnovu nekog od gore nabrojanih osnova, diskriminatory postupati prema drugom licu ili grupi lica.

USLUGE

Zbog niza specifičnosti koje diskriminacija podrazumijeva, u pravnoj i sudskoj praksi nema mnogo predmeta diskriminacije. To potvrđuje i činjenica da je tokom osmomjesečnog kontinuiranog pružanja usluga besplatne pravne pomoći od ukupno **67** predmeta, samo u **4,4%** predmeta postoje elementi koji upućuju na **diskriminaciju**, što je prikazano u tabeli br. 1.

PREDMETI	
Diskriminacija	3
Druga oblast prava	64
UKUPNO	67

tabela br. 1

Ostalih 95,6% predmeta odnosilo se na usluge iz oblasti porodičnog prava, prava iz socijalne zaštite, radnog ili krivičnog prava, što je prikazano u tabeli br. 2.

DRUGA OBLAST PRAVA	
Porodično pravo	23
Socijalno pravo	24
Radno pravo	5
Krivično pravo	12
UKUPNO	64

tabela br. 2

Sve osobe koje su se obratile za usluge besplatne pravne pomoći bile su osobe **ženskog pola**. Za usluge besplatne pravne pomoći najviše su se obraćale **udate žene, njih 49,2%**.

Sve žene koje su se obratile za uslugu besplatne pravne pomoći dobile su usmeni savjet ili je sačinjen pismeni podnesak, u zavisnosti od procjene pravnice koja je uslugu pružala. U onim predmetima koji su ukazivali da bi se moglo raditi o diskriminaciji, ženama je upućen savjet o mehanizmu zaštite koje predviđa Zakon o zabrani diskriminacije BiH. Međutim, samo **jedna žena je pokrenula postupak pred Institucijom Ombudsmena za ljudska prava BiH, ali je Ombudsmen utvrdio da se ne radi o diskriminaciji. U ostalim predmetima, žene nisu pokretale postupak pred institucijom Ombudsmena za ljudska prava BiH, niti su pokretale sudske postupke.** Pregled vrste usluga prikazan je u tabeli br. 3.

VRSTA USLUGE	
Usmeni savjet	58
Pismeni podnesak	9
UKUPNO	67

tabela br. 3

ANALIZA SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE

Tokom osmomjesečnog pružanja usluga besplatne pravne pomoći iz samo **3 predmeta**, od ukupno 67, proizilazi da bi se moglo raditi o diskriminaciji. To nije tako mali broj ako se uzmu u obzir sve specifičnosti koje se odnose na diskriminaciju.

Prije svega, direktna pravna pomoć za žrtve diskriminacije pružana je osam mjeseci. To je relativno kratak period uzmemo li u obzir da je određeno vrijeme bilo nužno potrebno da se usluga učini vidljivom odnosno pristupačnom za žene.

Nadalje, nepoznavanje pojma diskriminacije i nerazlikovanje od drugih oblika kršenja prava može se smatrati jednim od razloga ovakvog stanja. To potvrđuje i činjenica da je gotovo svaka žena koja se obratila za uslugu pravne pomoći navela da je diskriminisana. Naravno kroz razgovor i uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da, osim u 3 predmeta iz kojih proizilazi da bi se moglo raditi o diskriminaciji, u ostalim predmetima se nije radilo o diskriminaciji.

Takođe, težak položaj žena, ekonomska zavisnost, strah od otkaza ili lošijeg tretmana nakon pokrenutog postupka od strane poslodavca sprječava žene žrtve diskriminacije da prijavljuju diskriminatorno ponašanje. Iz dosadašnje sudske prakse evidentno je da su žene žrtve diskriminacije koje su pokrenule sudske sporove trpile posljedice istog.

Nadalje, nepoznavanje mehanizama i postupaka zaštite ne ohrabruje žrtve da prijave diskriminaciju. Mali je broj nevladinih organizacija u našoj zemlji koje se bave zaštitom od diskriminacije, samo 3, u Federaciji BiH to su Vaša prava iz Sarajeva i Centar ženskih prava iz Zenice, a u Republici Srpskoj samo Fondacija Udružene žene iz Banja Luke. Zbog toga žene žrtve diskriminacije koje bi možda i htjele prijaviti diskriminaciju nemaju kome, jer su pružatelji ovakve vrste usluga udaljeni od njihovih područja stanovanja. Vladini institucionalni Centri odnosno Zavodi za besplatnu pravnu pomoć nemaju izgrađene kapacitete u oblasti zaštite od diskriminacije.

Kao neizostavan dio, pojavljuju se troškovi potrebni za angažovanje punomoćnika, budući da ovi procesi traju i do 5 godina, te sudski troškovi u slučaju gubitka spora. Većina žena nema od čega da plati ove vrste troškova, pa već u početku odustaju od prijave pa i samog sudskog postupka. Imajući u vidu sve navedeno, ne treba da obeshrabruje činjenica da iz samo 3 predmeta proizilazi da bi moglo da se radi o diskriminaciji.

U nastavku slijedi analiza predmeta iz kojih proizilazi da bi moglo da se radi o diskriminaciji.

Osobe koje su se obratile za usluge besplatne pravne pomoći u sva 3 predmeta bile su žene. Ukoliko se sagleda bračni status, **2** su bile **udate** dok je **1** žena bila **razvedena**.

Analizirajući vrste usluge koje su ženama pružene, usluge u sva 3 predmeta odnosile su se na **usmeno savjetovanje**. Žene su poučene da zaštitu od diskriminacije mogu tražiti od Institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH, kao centralne institucije u zaštiti od diskriminacije. Ombudsmenu se upućuje **žalba**, na posebno propisanom obrascu ili napisana vlastoručno. Ombudsmen po prijemu žalbe otvara i provodi istražni postupak. U toku istražnog postupka Ombudsmen traži izjašnjenja i diskriminatora i žrtve, ali i drugih relevantnih aktera uključenih, direktno ili indirektno, u sam slučaj. Nakon provedenog postupka Ombudsmen donosi preporuku. Preporuka Ombudsmena nije obavezujuća. Međutim, ukoliko se predloži kao dokazni materijal u sudskom postupku, sudovi je moraju uzeti u razmatranje i dovesti u vezu sa drugim dokazima odnosno obrazložiti zašto nisu to učinili.

Nadalje, žene su upućene da zaštitu mogu tražiti i u okviru upravnog postupka, **žalbom ili tužbom radi pokretanja upravnog spora**, a protiv diskriminativnih ponašanja ili odluka organa uprave.

Konačno, žene su poučene i o sudskoj zaštiti. Zakon o zabrani diskriminacije BiH predviđa **4 vrste posebnih tužbi za zaštitu od diskriminacije**³. Ovaj zakon predviđa i određene rokove za podnošenje tužbi.

Niti u jednom od 3 predmeta koja ukazuju da bi moglo da se radi o diskriminaciji nije podnesena žalba Insituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH koji bi eventualno utvrdio da se zaista radi o diskriminaciji. Takođe, niti u jednom od 3 predmeta nije zatražena sudska zaštita.

Zakon o zabrani diskriminacije BiH kao oblike diskriminacije navodi neposrednu/direktnu diskriminaciju, posrednu/indirektnu diskriminaciju i ostale oblike diskriminacije. Od 3 predmeta iz kojih proizilazi da bi moglo da se radi o diskriminaciji, u jednom predmtu se radilo o **posrednoj/indirektnoj diskriminaciji**, u drugom se radilo o **neposredno/direktnoj diskriminaciji**, a u trećem predmetu o **ponovljenoj i produženoj diskriminaciji**, što je prikazano u tabeli br. 4.

OBLICI DISKRIMINACIJE	
Neposredna/direktna diskriminacija	1
Posredna/indirektna diskriminacija	1
Ponovljena i produžena diskriminacija	1
UKUPNO	3

tabela br. 4

³ Član 12. Zakona o zabrani diskriminacije BiH

Zakon o zabrani diskriminacije BiH u članu 6. taksativno navodi područja primjene odnosno povrede, kojih je ukupno 15, što je prikazano u tabeli br. 5.

PODRUČJE PRIMJENE/POVREDE	
Zapošljavanje, rad, uslovi rada	1
Obrazovanje, nauka, sport	1
Socijalna zaštita	0
Zdravstvena zaštita	0
Obuke	0
Pravosuđe i uprava	0
Stanovanje	0
Javno informisanje i mediji	0
Članstvo u profesionalnim organizacijama	0
Robe i usluge namijenjene javnosti	1
Obavljanje privredne djelatnosti	0
Učešće u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu	0
Jednako učešće u javnom životu svih građana	0
Porodica	0
Prava djeteta	0
UKUPNO	3

tabela br. 5

Razni su osnovi diskriminatornog ponašanja. U **2** od **3** **predmeta** koji ukazuju da bi se moglo raditi o diskriminaciji, osnov diskriminatornog ponašanja bio je **društveni položaj i pol**, dok se u **1** **predmetu** radilo o **invaliditetu** kao osnovu.

Upravo zbog društvenog položaja žena, koji je podređen, i ženskog spola žene su diskriminirane i nisu jednako tretirane.

Kao diskriminatori u gore navedena 3 predmeta koji ukazuju da bi se moglo raditi o diskriminaciji, kao diskriminatori javljaju se pravno lice u javnom sektoru, pravno lice u privatnom sektoru i javni organi u BiH.

Diskriminacija žena na osnovu pola

U jednom predmetu žena je duži vremenski period bila izložena neprimjerenim komentarima punim predrasuda i stereotipa od strane kolege (trenera), jer je obavljala funkciju tehničke sekretarke u jednom „muškom“ fudbalskom klubu. Upućivanje kometara zasnovanih na temelju pola, te kontinuiranost radnje ukazuju da bi se moglo raditi o diskriminatornim ponašanjima u oblasti sporta. Međutim, žena se nije željela upuštati u postupke zaštite niti pred Institucijom Ombudsmena za ljudska prava u BiH niti pred sudom, iako su joj upućeni usmeni savjeti o mehanizmima zaštite koje Zakon o zabrani diskriminacije BiH reguliše.

U drugom predmetu žena je bila zaposlenica jedne privatne firme na poslovima magacionerke. U međuvremenu je ostala u drugom stanju, pa je u skladu sa zakonskim odredbama koristila porodiljno odsustvo. Nakon porodiljnog odsustva vratila se na posao, ali je raspoređena na radno mjesto spremačice, dok je osoba

muškog pola raspoređena na njeno radno mjesto magacionera. Takvo ponašanje poslodavca moglo bi ukazivati na diskriminatorna ponašanja na osnovu pola u oblasti zapošljavanja. Međutim, žena nije željela da pokrene interni postupak za zaštitu prava, kao ni da podnese žalbu Instituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH koji bi eventualno svojom preporukom mogao poslodavcu da naloži da prekine sa diskriminatornim praksama te ženu vrati na radno mjesto magacionerke.

Diskriminacija žena na osnovu invaliditeta

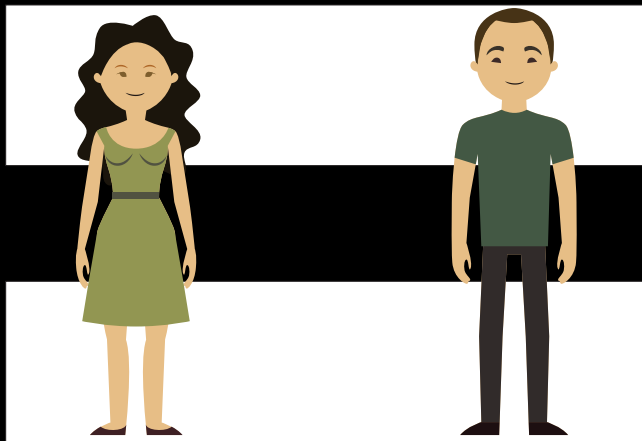
U trećem predmetu radilo se o ženi koja je osoba sa invaliditetom i kreće se uz pomoć kolica. Ista nije bila u mogućnosti da pristupi instituciji, jer nije bio adekvatno uređen arhitektonski pristup za osobe koje se kreću uz pomoć kolica, što ukazuje na potencijalnu diskriminaciju na osnovu invaliditeta. Činjenica jeste da je žena mogla telefonskim putem da se obrati instituciji, ali ipak ostaje neriješen problem jednakog pristup institucijama za sve građane. Naprotiv, nepostojanje adekvatno uređenog arhitektonskog prilaza institucijama ukazuje na ograničavanje pristupa na temelju invaliditeta, što osobe sa invaliditetom (koje se kreću uz pomoć kolica) dovodi u nejednak i nepovoljan položaj u odnosu na sve druge građane. Međutim, uprkos navedenom žena nije željela uputiti žalbu Instituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH koji bi svojom preporukom naložio instituciji da uredi i prilagodi pristup za sve građane.

ZAKLJUČAK

Diskriminacija je sveprisutna ali i dalje nevidljiva. Nepoznavanje pojma diskriminacije i nerazlikovanje od ostalih oblika kršenja prava, ekonomska ovisnost žena, strah, nesigurnost, nepostojanje pružalaca besplatne pravne pomoći iz oblasti zaštite od diskriminacije, mali broj procesuiranih slučajeva na sudu, nepovjerenje u institucije, samo su neki od razloga koji ne ohrabruju žene da prijavljuju diskriminatorna ponašanja kojima su izložene.

Rezultati analize upućuju da je diskriminacija prisutna samo u nekim oblastima (zapošljavanje, rad, uslovi rada; obrazovanje, nauka, sport; robe i usluge) te da su osnovi diskriminacije društveni položaj i spol te invaliditet, a da su diskriminatori samo institucije. Međutim, to nikako ne znači da u oblasti socijalne zaštite, pravosuđu i upravi ili nekom drugom području nema diskriminatornih praksi, ili da pripadnost nacionalnoj manjini ili starosna dob nisu osnov za diskriminaciju kao i da i fizička lica ili privatne firme ne mogu biti diskriminatori.

Imajući u vidu sve navedeno, ostaje da se u budućnosti mora još mnogo raditi na vidljivosti pružalaca besplatne pravne pomoći u oblasti zaštite od diskriminacije, na dostupnosti usluga svim ženama te ohrabrivanju prijavljivanja diskriminacije, kao i na edukaciji uposlenika institucija i drugih pravnih lica i pojedinaca o odredbama Zakona o zabrani diskriminacije BiH, čime bi se diskriminatorna ponašanja prevenirala.

udruZene
Banjaluka, BIH

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Open
Society Fund
Bosnia & Herzegovina

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina